

Socialdepartementet

Förbättrade möjligheter för barn att utkräva sina rättigheter enligt barnkonventionen (SOU 2023:40)

Ert diarienummer S2023/02794

Kammarrätten har, utifrån de aspekter som domstolen har att beakta, följande synpunkter på förslagen i betänkandet.

Inledande synpunkter

I utredningen föreslås ett antal ändringar i bl.a. lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, LVU, socialtjänstlagen (2001:453), lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård och lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade.

Kammarrätten anser som utgångspunkt att det är positivt att barns rätt att komma till tals och få information i olika processer förtydligas och förstärks. Kammarrätten ser också positivt på de ändringar som innebär förtydliganden av barnperspektivet i olika frågor och att socialtjänsten och andra offentliga aktörer har en skyldighet att se till att barn får relevant information i ärenden som rör dem. Det är vidare viktigt att lagstiftaren förtydligar att även barn under 15 år har rätt att ta del av information och komma till tals och i vissa situationer även har rätt att för egen räkning föra talan i domstol. Kammarrätten anser dock att det finns en risk med förslagen om att förordna offentliga biträden i fler situationer där det som huvudregel är vårdnadshavarna som är drivande, eftersom barn kan komma att påverkas negativt av att det pågår många olika processer med många olika inblandade aktörer.

I utredningen saknas en analys i förhållande till hur domstolsprocesserna i tvångsmål fungerar i praktiken. I dagsläget förordnar domstolarna offentliga biträden för barn i de situationer som räknas upp i 39 § LVU. Det finns dock ingen reglering av vad det offentliga biträdet har för uppdrag i förhållande till barnet och barnets rätt att komma till tals i processen. Det förekommer då och då att

offentliga biträden för barn under 15 år avstår från att träffa sina klienter eller på egen hand inhämta deras synpunkter i mål om beredande eller upphörande av vård. För att stärka barns rättigheter i detta avseende är det angeläget att uppdraget för ett offentligt biträde för barn klagörs. Ett alternativ för att stärka barns rätt att komma till tals och få relevant information kan vara att förtydliga att ett offentligt biträde ska inhämta den unges inställning genom egna samtal om det inte är uppenbart obehövligt, t.ex. med hänsyn till barnets ålder och mognad. Det bör även övervägas om uppdraget som offentligt biträde för barn ska ses om ett uppdrag av personlig karaktär och att substitution inte ska tillåtas, jfr Utredningens om vikten av trygghet och kontinuitet för barn i utsatta situationer författningsförslag om ändring i 20 kap. föräldrabalken (SOU 2022:71).

7 Analys av och ställningstagande till frågan om en ratificering av tilläggsprotokollet

I fråga om ratificering av det fakultativa och tredje tilläggsprotokollet till barnkonventionen om ett klagomålsförfarande anser kammarrätten att de brister som förs fram i utredningen om hanteringen av klagomål i barnrättskommittén måste beaktas och att konsekvenserna av en ratificering bör analyseras ytterligare innan ett ställningstagande görs i frågan.

9 Barns möjligheter att utkräva sina rättigheter – socialtjänst och tvångsvård

Utökade möjligheter att höras i domstol

När det gäller förslaget om ändring i 36 § LVU att den som är yngre än 15 år bör höras i domstol om han eller hon vill det och inte kan antas ta skada av det anser kammarrätten att ett moget barn under 15 år bör få komma till tals inför domstol om barnet vill det. I utredningen saknas dock ett tillräckligt bedömningsunderlag för att avgöra om förslaget får den effekt som utredningen vill uppnå. Barn har i regel starka band till sina föräldrar och kan komma att försättas i situationer med svåra lojalitetskonflikter där de uppfattar sig tvingade, både från föräldrar och övriga aktörer, att delta vid muntlig förhandling. Det finns också en risk för att bevisvärdet av barns uppgifter i denna del blir begränsat utifrån hur omständigheterna i övrigt ser ut när uppgifterna lämnas vid en muntlig förhandling.

Det bör därför förtydligas att det är barnet som kan begära att få komma till tals och inte någon annan part. Även offentliga biträdets uppgift i egenskap av ställföreträdare bör förtydligas så att domstolen i

ett tidigt skede kan avgöra om barnet ska höras för att barnets rätt kan tillvaratas. Som nämnts ovan kan det behöva föreskrivas att offentliga biträdet ska inhämta den unges inställning. En positiv effekt av digitaliseringen är att barnet kan delta via videokonferens med sitt offentliga biträde, vilket kan underlätta för barnet att uttrycka sina åsikter.

*Rätt till offentligt biträde i mål och ärenden om
umgängesbegränsning, hemlighållande av vistelseort och placering*

När det gäller förslagen till ändringar i 39 § LVU innebär dessa bl.a. att barn ska få en förtydligad partsställning och rätt till offentligt biträde i mål och ärenden om umgänge och hemlighållande av vistelseort. Kammarrätten noterar att det i författningsförslaget i 39 § fjärde stycket LVU endast anges att offentligt biträde ska förordnas ”för den åtgärden avser”, vilket kan syfta på både den unge och på dennes vårdnadshavare. Enligt kammarrättens uppfattning är beslut om umgängesbegränsning och hemlighållande av vistelseort oftast riktade mot föräldrarna för att de inte ska kunna inverka negativt på den pågående vården, och den föreslagna formuleringen kan därför leda till tolkningsproblem. Förslaget till ny bestämmelse bör därför ändras på så sätt att offentligt biträde ska förordnas för *det barn* som åtgärden avser och flyttas till ett eget stycke i 39 § LVU.

Förslaget innebär att offentligt biträde ska förordnas inte bara i mål i domstol utan även i ärenden hos socialnämnd. Kammarrätten konstaterar att såväl beslut om umgängesbegränsning som beslut om hemlighållande av vistelseort enligt 14 § LVU är sådana beslut som regelmässigt är brådskande och att socialnämnden minst en gång var tredje månad ska överväga om ett sådant beslut fortfarande behövs. Det har inte belysts om syftet med att förordna offentligt biträde redan i ärendet hos socialnämnden är att barn ska ha ett offentligt biträde under hela tiden som ett beslut om umgängesbegränsning eller hemlighållande av vistelseort är aktuellt. Om så är fallet bör det offentliga biträdets uppdrag förtydligas och det bör även framgå om det är domstolen eller socialnämnden som ska följa upp det offentliga biträdets uppdrag när det är avslutat och beslutet inte blir föremål för domstolsprövning. Vidare bör det förtydligas i vilka situationer behov av biträde finns hos socialnämnden så att anmälan om behov av biträde inte sker slentrianmässigt.

Det föreslås även att offentligt biträde ska kunna förordnas för såväl vårdnadshavare som barn redan under utredningen hos socialnämnden i ärenden om placering enligt LVU. Beslut om placering kan behöva ske med kort varsel under vårdtiden på grund av omständigheter som

ligger utom socialnämndens kontroll. Att införa en bestämmelse som innebär att offentligt biträde mer eller mindre regelmässigt förordnas vårdnadshavare och barn redan inför beslut om placering framstår som alltför omfattande och bör övervägas ytterligare. Problemet med många omplaceringar av barn och brist på familjehem löses inte av att ett offentligt biträde förordnas för barnet.

Förslaget om att offentligt biträde ska förordnas för barn i ärenden och mål om placering återkommer i förslaget till ändring i socialtjänstlagen. Det saknas även i denna del en analys av de situationer som kan uppstå när ett barn har en avvikande uppfattning från sina vårdnadshavare och vilka konsekvenser ett överklagande av ett barn under 15 år kan få med beaktande av att en placering enligt socialtjänstlagen kräver samtycke av vårdnadshavaren.

Förslag om ändring i lagen om psykiatrisk tvångsvård, LPT

Det är positivt att rättigheterna vid vård enligt LPT förstärks för barn under 15 år. I föreslagen lydelse av 44 § tredje stycket LPT bör ordet ärende utgå eftersom offentligt biträde enligt 38 a § LPT endast kan förordnas i mål hos allmän förvaltningsdomstol.

12 Barnrättsbyråer som bedriver verksamhet med oberoende barnombud

Kammarrätten har inga invändningar mot förslaget att inrätta en försöksverksamhet med barnrättsbyråer. Det kan dock noteras att det i utredningen inte har belysts hur ett barnombuds uppdrag och möjligheter att ta del av uppgifter från myndigheter förhåller sig till de sekretessregler som gäller för enskildas personliga förhållanden inom socialtjänsten och hälso- och sjukvården.

14 Konsekvenser av förslagen

Om utredningens förslag genomförs kommer det att innebära en kostnadsökning för rättsliga biträden och även en ökad arbetsbelastning i domstolarna, varför det är viktigt att ytterligare medel tillförs. Under flera år har antalet mål enligt LVU ökat i kammarrätten och allt fler beslut som fattas av socialnämnden överklagas. Kammarrätten kan därför inte instämma i utredarens bedömning att förslagen sannolikt kan bidra till färre omprövningar och överklaganden i domstolar och förvaltningsmyndigheter.

Yttrandet har beslutats av kammarrättspresidenten Ylva Johansson
och tf. kammarrättsassessorn Karolina Placht (tillika föredragande).

Ylva Johansson

Karolina Placht